

De medeltida danska jordvärderingsenheterna
med särskild anknytning till guldvärdering och
skyldtaxation under valdemarstiden.¹

AV

KJELL RUNQUIST

II

Då Sture Bolin i samband med en uppmärksammas analys av den jydiska lagens ledungsbestämmelser formulerade den s. k. *tremarksregeln*, gav han uttryck för en av det äldre danska medeltida skattesystemets betydelsefullaste principer. I sin senaste avfattning utsäger den nämnda regeln, att varje skatteenhet, hafn eller skogsby, erlade 2 mks i årlig avgift till staten samt därjämte, i fall av arrendjord, 1 mks till jordägaren.² Numera torde *tremarksregelns* giltighet vara ställd utanför all diskussion, eftersom den i olika avseenden har kunnat erhålla en mycket god bekräftelse.

I avhandlingens första del har jag sökt leda i bevis, att den jydiska lagens skatteskala har varit helt underställd *tremarksregeln*. Diskontinuiteten i skattesatserna utövar endast inflytande på delkategorierna, ledungs- och gästeriavgifterna; den sammanlagda skattesumman, totalavgiften, har varit direkt proportionell mot jordinnehavens storlek.

¹ Beträffande använda förkortningar se avhandlingens första del i *Hist. Tidsskr.*, 11 r. III, 397—449. Detta avsnitt betecknas i det följande med *Guldvärdering I*. — Skriften kommer att avslutas med en del III.

² Statsskattens beståndsdelar voro ledungs- och gästeriavgifter. Endast i undantagsfall hade dessa delposter samma storlek. Summan av dem var emellertid konstant.

De härskande uppfattningarna på hithörande område ha i det stora hela utarbetats oberoende av tremarksregeln, vilket på åtminstone en viktig punkt har dragit med sig en felbedömning. Det 14:e århundradets s. k. »landgille« har sålunda ställts i linje med den jydskas lagens skyld, men har i själva verket sin närmaste motsvarighet i hela totalavgiften, d. v. s. summan av statsskatten och det egentliga landgillet, skylden. Detta medför bl. a. såsom konsekvens, att den jydskas lagens kapitalisationsfaktor måste tilldelas värdet 8, medan den traditionella siffran är 24.

Beträffande den själländska skyldtaxationens ursprungliga innebörd ha meningarna varit delade. Det torde emellertid numera vara klargjort, att skyldtaxationen ytterst bottnar i jordens ansättning till landgille, en uppfattning, som tidigare har framförts av Velschow, Rhamm, Nørlund och Jørgensen.

Anmärkningsvärt är, att landgillesbeloppet i valdemars-tidens själländska skyldtaxation har visat sig vara 1,2 mks per markskyld och år, icke såsom tremarksregeln synes giva vid handen, 1 mks. Avvikelsen är emellertid endast skenbar och försvinner helt, om man håller sig till den ifrågavarande taxeringens lägsta enhet, penningen skyldjord.

Inom den jylländska guldtaxationen har man laborerat med tvänne skilda värderingar, vilka ha kallats för den gamla och den nya. Beträffande dessa biträder jag helt den tidigare uppfattningen, att den gamla värderingen, *antiqua estimacio*, har tillämpats i kung Valdemars jordebok (i de flesta fall), medan den nya har underförståtts i den jydskas lagens uppgifter. Däremot har jag framfört den avvikande meningen, att den nya värderingens mkg jord har från teoretisk synpunkt varit $2\frac{2}{3}$ gånger så stor som den gamlas motsvarande enhet. Enligt hittills gällande åsikter skulle det motsatta vara förhållandet.

I fråga om jordvärderingsenheternas ideella arealer torde de av Aakjær kunna huvudresultaten ha en bestående giltighet. På Själland omfattade sålunda marken skyldjord ideellt 96 d.t land, på Lolland eller Falster återigen 48 d.t land. Marken sådesland har inom hela det själländska mätområdet haft en teoretisk areal

av 48 d.t land, bortsett endast från valdemarstiden, för vilken den anförda siffran enligt min mening bör nedskrivas till 40 d.t land. Idealvärdet av den större mkg jord har jag ansett vara 32 d.t land, av den mindre 12 d.t land. Hafnens teoretiska areal är 96 d.t land, vilket motsvarar ytinnehållet av 3 stora mkg jord på Jylland eller 1 mk skyldjord på Själland.

På ett angivet undantagsfall när har jag för Själlands vidkommande lyckats bekräfta det postulerade sambandet mellan landgille och skyld. För Jyllands del har källmaterialet på denna punkt varit mera bristfälligt, men det förefaller dock, av några enstaka exempel att döma, som om utskylderna även inom denna landsdel låte sig underordna de teoretiska normerna.

Begreppet *annona*.

Den term, som ständigt brukas i de medeltida källornas utsädesangivelser, är *annona* med innebörden säd (årlig mängd). Flera forskare ha gjort detta begrepp till föremål för ett omsorgsfullt studium; jag nämner i detta sammanhang särskilt Erslev (9—18) och Rasmussen (I, 110f). Den senare har bl. a. uttalat, att man icke begår något större fel, om man i stället för mark, ören och örtugar säd räknar med mark, ören och örtugar korn.¹ Jag instämmer till alla delar i detta yttrande och har själv gjort mig till tolk för liknande synpunkter.² Jag utgår därför i första hand från förutsättningen, att beteckningen *annona* normalt har hänsyftat på sädesslaget *korn* eller på något därmed likvärdigt.

Det torde vara ställt utom allt tvivel, att Rasmussens ovan nämnda uttalande har träffat en väsentlig punkt i det föreliggande problemet. Erfarenheten har nämligen visat, att man ständigt uppnår de plausiblaste resultaten, om man låter källornas *annona* betyda korn. Detta kan ju vara bra att veta från rent praktisk synpunkt, men givetvis måste man fråga sig, om

¹) Rasmussen I, 114. Jag påminner om att »korn» på svenska har sin motsvarighet i det danska ordet »byge».

²) Rymdmått, 44, 49 ff samt noterna 45 och 47. Se även Rhamm, 343.

det icke skulle vara möjligt att se saken från en mera positiv sida. Detta torde heller icke vara alldeles uteslutet.

Vi undersöka först det enklaste fallet, nämligen då korn-, råg- och havreskäpporna ha varit lika stora. Under denna förutsättning vitsorda valdemarstidens källor, att 1 skäppa korn har betingat samma värde som 1 skäppa råg eller 2 skäppor havre.¹

Situationen blir emellertid annorlunda, om vi blicka något framåt i tiden. Åtminstone när vi närma oss det 16:e århundradet, kunna vi observera, att kornets värde måste ha nedgått i förhållande till rågens och havrens. Ty vid detta tillfälle var det en allmän regel, att 288 skäppor korn från värdesynpunkt likställdes med 240 skäppor råg eller 480 skäppor havre.²

För detta senare tidsavsnitt gäller utan all tvekan den av Erslev framförda teorien, innebärande, att 1 mk annona eller (såsom den numera kallades) 1 *läst* annona kunde likvideras i vart och ett av de tre huvudsädesslagen korn, råg eller havre eller i lämpligt avvägda parter av dessa (annona tripartita, triplex annona). Det kända sambandet 1 läst annona = 240 skäppor råg = 288 skäppor korn = 480 skäppor havre torde av allt att döma ha redovisat just sådana mängder spannmål, som från prissättningssynpunkt kunde jämföras.³

Trots att således råg, korn och havre hade varit olika dyra, skulle en läst av vart och ett av dessa sädesslag ha uppvisat ett gemensamt värde. Detta vore eftersträvat och hade vunnits därigenom, att man på respektive läster hade räknat ett olika antal skäppor. Lästen annona skulle alltså från värdesynpunkt ha kunnat konvertera envar av lästerna råg, korn eller havre. Det sagda skulle också ha giltighet för ören eller örtugar säd. Men naturligtvis kan det icke komma på fråga, att *skäpporna* korn, råg och havre ha betingat samma pris.

När därför roskildeboken från 1370-talet uttryckligen omtalar *skäppor* annona (modii annone),⁴ har i och med detta satts

¹) Rymdmått, 43 f.

²) Maal, 205, 265 (Læster); Rymdmått, not 76 på s. 49.

³) Se t. ex. Erslev, 11 f; Maal, 205 f.

⁴) S. R. D. VII, 15, 27, 42; Rasmussen I, 111.

en klar tidsgräns för giltigheten av den Erslevska teorien. Ty enligt denna måste ju begreppet *skäppa annona*, såsom värdestorhet betraktad, ha haft en högst obestämd innebörd, en synpunkt, som också Rasmussen har understrukt.

Uttrycket *annona tripartita* vitsordar, att en skäppa annona kunde innehålla korn, råg eller havre. Men havren var billigare än de två övriga nämnda sädesslagen. *Skäppan annona kan därför icke samtidigt betyda 1 skäppa havre och 1 skäppa korn eller råg.*

Rasmussen har i I, 113f, gjort ett försök att upplösa denna till synes ofrånkomliga motsägelse. Den förklaring, som jag nu kommer att giva, kan, om man så vill, uppfattas såsom en vidareutveckling av Rasmussens åsikter. Utgångspunkten för min tankegång blir, att det icke är nödvändigt förutsätta, att 1 skäppa havre har representerat samma kvantitet som 1 skäppa annona med innehållet havre.

För att göra det hela mera konkret föreställa vi oss, att en skattebonde var skyldig betala en skäppa annona. Med tanke på vad ovan utsades om kornet såsom det normgivande sädesslaget, bör detta betyda, att han var förpliktigad utgiva 1 skäppa korn. Men kanske bonden av någon anledning tilläts fullgöra prestationen i havre. I så fall måste han naturligtvis utreda mera än 1 skäppa, måhända 2 skäppor. Ty havren var ju väsentligt billigare än kornet, och skäppan annona måste ha ett fixt värde.

Icke ens om skäppan annona har helt och hållet utgjorts av havre, få således de båda begreppen 1 skäppa annona och 1 skäppa havre identifieras.

För att undvika tyngande alternativa uttryckssätt utökar jag den redan gjorda förutsättningen om skäppornas likastorhet med antagandet, att korn-, råg- och havremarkerna ha omfattat vardera 240 skäppor. Denna situation har verifierats för den äldre medeltidens östra Danmark.¹ Dessutom fasthålla vi valdemarstidens samband, att korn och råg ha taxerats lika efter volym, medan havrens värde, likaledes efter volym räknat, har varit hälften av kornets eller rågens.

1 mk annona bör under sådana omständigheter främst ha

¹) Rymdmått, 36, 49, 54.

åsyftat 1 mk korn, men torde i åtskilliga fall ha varit utbyttbar mot 1 mk råg. Enligt de föreliggande premisserna skulle alltså 240 skäppor korn eller råg ekvivalera 1 mk annona.

Men den angivna kvantiteten korn eller råg har från värdesynpunkt motsvarat 480 skäppor havre. Marken annona med innehållet havre måste alltså tänkas ha omfattat 480 skäppor av detta sistnämnda sädesslag.

Frågan om havremarken under äldre medeltid har uppdelats i 240 eller 480 skäppor, har i och med det sagda blivit besvarad. Med särskild hänsyftning på östra Danmark formulera vi följande regel:

1 mk havre har reguljärt och principiellt omfattat 240 skäppor havre, men har den utgjort annona, så har den motsvarat 480 skäppor.

För kornet och rågen gestalta sig förhållandena enklare än för havren. I det vi alltjämt anknyta till området med reduktionstalet 240, kunna vi med speciell giltighet för äldre medeltid uttala:

1 mk korn och 1 mk råg ha vardera innehållit 240 skäppor, och detta oberoende av om de nämnda spannmålsslagen ha rubricerats såsom annona eller icke.

Vid tiden för KVJ har vetet efter volym räknat betingat dubbla värdet mot kornet eller rågen.¹ 1 mk annona med innebörden vete borde alltså rymmas i 120 skäppor av den normala storleken. Detta antagande kan erhålla en fullständig bekräftelse i källan.²

Enligt principerna för mark-öre-örtugsräkningen torde kunna antagas, att 1 mk vete från början har omfattat 240 skäppor inom östra Danmark. Emellertid synes det endast vara möjligt att i källorna verifiera skäppotalet 120 för detta sädesslag³. Här konstatera vi redan vid tiden för KVJ ett avsteg från den ursprungliga definitionen, helt analogt med det, som senare gör sig märkbart för havren.

¹) Rymdmått, 42.

²) Ibidem, 42 (Falster).

³) Ibidem, 42 (Mön); S. R. D. VII, 106 (se nedan s. 520 f).

Vi ha hittills utgått ifrån att råg-, korn- och havremarkerna skulle ha omfattat vardera 240 skäppor. Säsom förut påpekades torde denna beräkningsmetod varit i allmänt bruk inom östra Danmark vid tiden för KVJ. Men inom det jylländska mätområdet var vid nämnda tidpunkt det motsvarande talet 288.¹ Även i detta fall bör emellertid det ovan sagda ha giltighet, om vi endast modifiera uttryckssätten något med hänsyn till den ändrade siffran.

Under valdemarstiden var det icke ovanligt, att kornet mättes i en annan skäppa än rågen eller havren.² Att också detta förhållande måste påverka våra uttalandens rent yttre form ligger i öppen dag. Det torde väl dock knappast vara behövt att mera ingående uppehålla sig vid denna detaljfråga, eftersom det i ett konkret fall icke möter den ringaste svårighet att med hänsyn till den nämnda omständigheten träffa ett riktigt avgörande.

Den i det föregående utvecklade teorien har varit ägnad att utjämna vissa av de motsättningar, som man velat se mellan KVJ:s och senare källors uppgifter. Jordebokens sätt att bruka termen annona har visat sig vara betydligt mera konsekvent än man från början hade anledning förmoda.³ Endast i två enstaka fall ställer man sig något undrande inför den av källan använda terminologien. I Fjäre härad i Halland och i Vinding härad på

¹) Rymdmått, 46 f, 54; Maal, 202, där bl. a. erinras om att 9 skäppor råg var hafnens avgift till styresmannen enligt jydskas lagens III, 3. Detta tyder på att marken råg vid sagda tillfälle har innehållit 288 skäppor (en slutsats, som också Aakjær har dragit ur meddelandet), och i så fall skulle de 9 skäpporna råg ha motsvarat $\frac{9}{288}$ eller $\frac{1}{32}$ mk råg. Enär rågmarken enligt KVJ:s taxa var värd 4 mks (Rydmått, 47), skulle alltså, om man vågar förutsätta, att denna prissättning haft giltighet även år 1241, kronvärderingsvärdet för de nämnda 9 skäpporna råg ha varit $4 \cdot \frac{1}{32}$ mks = $\frac{1}{8}$ mks eller jämnt 1 öre s. Detta resultat låter troligt. Jmf slutligen med Rasmussen I, 114 f.

²) Ibidem, 56.

³) Jmf med Rydmått, 52f, där jag i ett flertal fall har haft svårigheter med att förklara den till synes bristande preciseringen i KVJ:s spannmålsuppgifter.

Fyn har sålunda havre rubricerats såsom annona, utan att mar-
ken eller öret har haft en sådan sammansättning, att ett dylikt
förfaringssätt förefaller att vara fullt tillfredsställande från sak-
lig synpunkt.¹

Uttryck sådana som »'xxiiii^{or}' (mr.) annone medietas sili-
ginis.« och »'vi' mr. annone cuius medietas est triticum...«,²
båda i KVJ, omvittna, att friheten att välja mellan olika sädes-
slag i samband med beteckningen annona stundom har varit
begränsad. Meddelandena tyckas vitsorda, att annona i första
hand varken har åsyftat råg eller vete.

Det är ganska lätt att se, att begreppet 1 mk säd har under-
gått en viss betydelseförskjutning under århundradenas lopp.
Från början måste i enlighet med örtugsräkningens krav 1 mk
havre ha omfattat 240 eller 288 skäppor. Allt oftare har havren
sedermera satts i förbindelse med annona, vilket har haft till
följd, att de nämnda skäpptalen utökats i avsikt att skapa lik-
värdhet mellan korn-, råg- och havremarkerna. Reduktionstalet
480 har härigenom blivit ganska vanligt och så småningom kom-
mit att dominera, när det har gällt att sammansätta havremar-
ken av ett lämpligt antal skäppor. Att icke siffran 576 (2 gånger
288) kan verifieras, torde ha sin grund däri, att man vid relativt
tidig tidpunkt frångått metoden att räkna 288 skäppor på 1 mk
havre.

Några upplysande samband i roskildeboken.

I det föregående avsnittet har jag sökt lämna en definition på
begreppet skäppa annona, förenlig med källornas sätt att bruka
denna term. Den nya synpunkten innebar, att vilket som helst
av de fyra sädesslagen korn, råg, havre eller vete kunde läggas
till grund för bestämningen av denna enhet, varvid kvantiteten
reglerades i enlighet med på förhand fastställda, av det aktuella

¹) Aakjær, 34 resp. 13; Rymdmått, 52.

²) Ibidem, 2 (Skodborg härad) resp. 47 (Gedesby, Falster). Exempler
kunna mångfaldigas, om vi också taga del av övriga källors upplysningar.
Se sålunda S. R. D. VI, 425, 496.

prisläget beroende principer. Med de under valdemarstiden tillämpade spannmålstaxorna skulle sålunda gälla, att skäppan annona under normala förhållanden allt efter omständigheterna har kunnat ekvivalera 1 skäppa råg eller korn, 2 skäppor havre eller $\frac{1}{2}$ skäppa vete. Genom ett sådant betraktelsesätt säkrades den fördelen, att 1 skäppa annona inom varje uppgivet mätområde ständigt framträdde såsom en från värdesynpunkt fixerad storhet.

Någon tredelning av annona i enlighet med formeln annona tripartita kunna vi icke iakttaga i KVJ men väl i RB (roskildesboken). Där omtalas sålunda bl. a., att 1 öre jord i norra Vallingerød har i avgift givit 1 öre korn, 1 pd råg och 14 skäppor havre, vilket allt sammanfattas till 3 pd säd »in triplici annona». Vidare har, gällande för samma gods, 19 gånger 1 öre korn uträknats till 2 läster $4\frac{1}{2}$ pd och 19 gånger 14 skäppor havre till 13 pd 6 skäppor.¹ Samtliga uppgifter harmoniera väl med varandra och bära i allt vederhäftighetens prägel. De båda sist nämnda relationerna betyga, att 1 öre korn = $1\frac{1}{2}$ pd (1 läst = 12 pd) och 1 pd havre = 20 skäppor.

Att 1 pd havre sålunda endast skulle ha omfattat 20 skäppor, är en slutsats, som av forskarna betraktats med en viss misstro (se t. ex. Erslev, 13f). Den vidare konsekvensen måste nämligen bli, att havremarken (-lästen) kommer att innehålla 240 skäppor, medan den riktiga siffran enligt allmän mening skulle vara 480 skäppor.² I själva verket bör emellertid havremarken, så snart den icke har tilldelats beteckningen annona, omfatta just 240 skäppor, i varje fall under ett så tidigt skede, som det här gäller.

I enlighet med de föreliggande källuppgifterna kunna vi

¹) S. R. D. VII, 21, 22; Erslev, 13 f; Rymdmått, 50; Steenstrup, 251. Den ifrågavarande avgiften, 3 pd säd (= 2 öre säd) från 1 öre jord, är osedvanligt hög; se bl. a. del III. Detta har också observerats av källan, som kommenterar: »Iste ore terre sunt duplate & large in semine.»

²) Den ende forskare, som lyckats med att inordna källans skäpptal 240 i sin teori, är Rasmussen (I, 112 f). Man måste förvåna sig över de många träffsäkra iakttagelserna hos denne historiker, som utan all tvekan i mångt och mycket varit före sin tid.

uppställa följande ekvation (i stället för 1 öre korn skriva vi $1\frac{1}{2}$ pd): $1\frac{1}{2}$ pd korn + 1 pd råg + 14 skäppor havre = 3 pd annona. Det vore nu felaktigt att supponera, att då korn och råg upptaga sammanlagt $2\frac{1}{2}$ pd, måste de 14 skäpporna havre utgöra $\frac{1}{2}$ pd. Ty i sådant fall komme havrepundet att omfatta 28 skäppor, vilket står i direkt strid med källans uppgift. Ej heller är det möjligt att låta de 3 pd annona representera den sammanlagda kostnaden för 1 pd av vardera sädesslaget, eftersom havrepundet i så fall skulle ha sin motsvarighet i $\frac{1}{2}$ pd korn + 14 skäppor havre, ett helt orimligt resultat, eftersom kornpundet måste uppvisa ett väsentligt högre värde än 12 skäppor havre. De mest närliggande uppfattningarna rörande innebörden av begreppet annona tripartita låta sig således icke bringa i överensstämmelse med källans upplysningar.

Vi göra därför ett försök att lägga de nya synpunkter på problemet, som ha utvecklats i det föregående. På denna grundval är det faktiskt möjligt att utarbeta en lösning, som icke innehåller någon motsägelse. Detta måste i den föreliggande situationen säkerligen uppfattas såsom ett framsteg. Enligt de uppställda principerna bör 1 pd annona betinga samma värde som 1 pd korn. Med anledning härav utbyta vi de 3 pd annona i relationens högra led mot 3 pd korn, och detta utan att bekymra oss om huru den ifrågavarande säden i verkligheten har varit sammansatt. Men naturligtvis får likhetstecknet i den nämnda ekvationen efter detta ingrepp endast ha till uppgift att markera *likvärdheten* mellan högra och vänstra ledens poster.

Med anledning av det sagda giva vi ekvationen följande form: $1\frac{1}{2}$ pd korn + 1 pd råg + 14 skäppor havre = 3 pd korn. Relationen betyder, att kornet utgjort huvudparten av den tredelade säden. I själva verket är det mycket lätt att se, att kornet har motsvarat summan av rågen och havren i värde. Vi kunna alltså skriva: 1 pd råg + 14 skäppor havre = $1\frac{1}{2}$ pd korn. Att 1 pd annona i RB har omfattat 24 skäppor kan direkt utläsas ur källan.¹ Då annona i första hand måste ha åsyftat korn, kan alltså storleken av kornposten i ekvationens högra led fixeras

¹) S. R. D. VII, 48 (Manderup); Steenstrup, 251; Maal, 202.

till 36 skäppor. Härigenom antager sambandet formen: $1 \text{ pd råg} + 14 \text{ skäppor havre} = 36 \text{ skäppor korn}$. Såsom tidigare anförts har den ifrågavarande ekvationen endast betydelse från värdesynpunkt. Då under hela medeltiden havren synes ha betingat halva värdet av rågen efter volym räknat,¹ torde de 14 skäpporna havre kunna utbytas mot 7 skäppor råg. Vi erhålla härefter: $1 \text{ pd råg} + 7 \text{ skäppor råg} = 36 \text{ skäppor korn}$. Steenstrup har föreställt sig, att 1 mk råg vid ifrågavarande tillfälle skulle ha omfattat 288 skäppor och rågpundet alltså 24 skäppor.² Detta är emellertid mindre troligt, eftersom relationen i så fall skulle anvisa ett värdeförhållande av 31 : 36 mellan skäpporna korn och råg. Vida mera sannolikt är, att 1 pd råg har motsvarat 20 skäppor, vilket antagande leder till sambandet: $27 \text{ skäppor råg} = 36 \text{ skäppor korn}$, eller förenklat: $3 \text{ skäppor råg} = 4 \text{ skäppor korn}$. Under den plausibla förutsättningen att de ifrågavarande skäpporna ha uppvisat samma storlek, skulle alltså värdeförhållandet mellan råg och korn har varit 4 : 3 efter volym räknat.

Det kunde förefalla gynnsammare, om den framkomna proportionen hade varit 6 : 5 i stället för 4 : 3, eftersom vi i så fall hade uppnått likvärdhet mellan råg- och kornmarkerna och därmed anknutit till en situation, som är väl känd från en yngre tids uppmätning och värdering av spannmål. Vi böra emellertid uppmärksamma, att vid ett tillfälle, då man ännu räknade 240 skäppor på 1 mk havre, det icke kan vara tal om en gemensam prissättning av sädesmarkerna. Väl har marken *annona* haft ett fixt värde, och närmare utsagt, detsamma som 1 mk korn, men havremarkens taxa har varit väsentligt lägre än korn- och rågmarkernas. Det vore därför helt oberättigat att kräva, att markerna korn och råg i RB med nödvändighet skulle vara lika dyra. Ett värdeförhållande av 4 : 3 mellan skäpporna råg och

¹) Rymdmätt, 43, 48,

²) Steenstrup, 251. Givetvis stödjer sig nämnde forskare på källans uppgift, att 1 pd *annona* har uppdelats i 24 skäppor. Men *annona* anknyter principiellt till kornet, icke till rågen eller havren. Det är därför icke möjligt att ur notisen rörande Manderup draga några slutsatser om råg- och havrepundens skäpptal.

korn har f. ö. tillämpats i Tranekjærs län så sent som år 1510,¹ och då det representerar en enkel och långt ifrån otänkbar lösning av problemet, finns det enligt min mening ingen större anledning till att betvivla riktigheten av den gjorda deduktionen.

Vid det betraktade tillfället skulle 1 skäppa annona kunna utgöra 1 skäppa korn, $\frac{3}{4}$ skäppa råg eller $1\frac{1}{2}$ skäppa havre. Dessa omräkningsrelationer avvika som synes från de tidigare anförda, från andra utgångspunkter härledda. De vitsorda, att kornets värde i förhållande till de övriga nämnda sädesslagen måste ha nedgått från valdemarstiden fram till tiden för RB. Men endast kornet har intagit en särställning. Rågens och havrens inbördes värdeproportion har icke undergått någon förändring.

Ur ett annat textställe i roskildeboken, berörande byarna Magleby och Busene på Mön,² har Aakjær dragit slutsatsen, att 1 pd vete vid det ifrågavarande tillfället skulle ha haft sin direkta motsvarighet i 10 skäppor vete + 20 skäppor havre, vilket bl. a. skulle leda till att vetemarken (-lästen) komme att omfatta 240 skäppor vete³. Riktigheten av denna slutledning har emellertid betvivlats av Rasmussen,⁴ och då den synes medföra, att vetet efter volym räknat endast skulle uppvisa dubbla värdet mot havren⁵ och sålunda i detta avseende komma i linje med rågen, vilket förefaller otroligt, ser jag mig nödsakad att i denna fråga helt biträda Rasmussens mening.

I själva verket torde också en noggrann genomläsning av det nämnda textstället giva ett utslag för att det har varit källans avsikt att ställa vetepundet i paritet, icke med summan av de 10 skäpporna vete och de 20 skäpporna havre utan i stället med enbart denna summas vetepost. Ty i ena fallet fördes 10 skäppor vete »versus Köghe in expensis rusticorum«, i andra fallet 1 pund vete. Likställa vi dessa kvantiteter, vilket förefaller mig

¹) Maal, 251.

²) S. R. D. VII, 106.

³) Aakjær kom., 473 f.

⁴) Rasmussen I, not 2 på s. 112.

⁵) Rymdmått, not 68 på s. 42.

vara en lika rimlig åtgärd som den av Aakjær föreslagna, blir resultatet, att 1 mk vete kommer att omfatta 120 skäppor. Då detta resultat stämmer exakt med vad som kan utläsas ur KVJ om en avgift i vete från Mön,¹ är det tydligt, att det tolkningsförsök, som här givits, måste vara det rätta.

Från 1 fjärding jord i exempelvis Magleby skulle alltså, förutsatt att källan har redovisat samtliga skatter, ha utgått en årlig avgift av 10 skäppor vete och 20 skäppor havre (= 1 pd vete + 1 pd havre), vilket i värde kan beräknas ha motsvarat 40 lika stora skäppor korn. Detta betyder, att 0,56 öre annona har utretts av 1 öre skyldjord, vilket, för att vara i RB, är en fullt normal uttaxering.

Utsäde och sädesland inom det själländska mätområdet.

Den slutförda undersökningen har gjort troligt, att den ursprungliga innebörden av termen annona har varit en årlig prestation i *korn*. Kornet har i statligt-ekonomiska sammanhang utan tvivel varit sädeslaget framför andra. Det är därför svårt att föreställa sig något annat än att den äldre medeltidens sädesland främst har fixerats med hänsyn till kornet såsom utsäde. Emellertid är det tänkbart, att korn- och rågländ under vissa tider och inom vissa områden kunna ha sammanfallit, eftersom dessa sädeslags realvärden (vilka ha stor betydelse för marker- nas sammansättning) och besättningsförmågor i det närmaste torde ha varit proportionella.²

På Själland, Falster och de övriga öar, som med de nämnda från metrologisk synpunkt ha bildat en enhet, omfattade kornmarken vid tiden för KVJ 40 d.t korn, men under yngre medeltid 48 d.t korn.³ Det framstår därför såsom en märklig omständighet, att Aakjær har ansett sig kunna tilldela ett själländskt, falsterskt eller lolländskt sädesland den ideella arealen 48 d.t

¹) Rymdmått, 42, 99.

²) Detta framgår ur Aakjærs uppgifter i Maal, 206.

³) Erslev, 18; Rymdmått, 31 f, 44.

land, vilket ju i rent siffermässigt avseende stämmer överens med den ena av de just anförda uppgifterna.¹ Det förefaller sålunda som om 1 d.t sädesland kunde väntas mottaga ett ungefärligt årligt utsäde av 1 d.t korn.² Detta är icke något självklart samband, särskilt med tanke på att rågen har lagts till grund för senare tiders utsädestaxeringar. Men Aakjær har givit skäl för att det har haft giltighet så sent som år 1536.³

Från början bör rimligtvis ett område, som har tilldelats beteckningen 1 mk (öre, örtug, skäppa) sädesland, normalt ha krävt en årlig utsädesmängd av 1 mk (öre, örtug, skäppa) säd. Förutsatt, att kornet har bildat grundvalen för utsädestaxationen (vilket med hänsyn till det sagda är övervägande sannolikt), skulle alltså vid detta ursprungliga tillfälle 1 d.t sädesland ha påfordrat ett teoretiskt årligt utsäde av just 1 d.t korn.

På grund av den ifrågavarande relationens enkla beskaffenhet skulle det vara förmånligt, om vi kunde upphöja densamma till ideell norm. Och något hinder härför torde knappast föreligga. Tvärtom ha vi ju presterat vissa skäl till förmån för sambandet i fråga. Vi räkna således med (i det vi lägga kornskäppans rymdinhåll till grund för slutsatsen) att den teoretiska omfattningen av 1 mk sädesland inom de betraktade landsdelarna har varit 40 d.t land under valdemarstiden, men senare 48 d.t land. Den fortsatta framställningen får utvisa, om därigenom har träffats ett lämpligt val.

Jag erinrar om att den ideella arealen av 1 mk själländsk skyldjord var 96 d.t land, medan den motsvarande siffran för Falster och Lolland var hälften så stor. Från teoretisk synpunkt skulle alltså 1 mk skyldjord på Själland ha ekvivalerat $\frac{96}{40}$ mk sädesland = 2,4 mk sädesland under äldre medeltid, men senare $\frac{96}{48}$ mk sädesland = 2 mk sädesland. Den ideella mot-

¹) Aakjær inl., 93, där ett flertal hänvisningar lämnas; Maal, 230; Plov, 261; Korntiende I, 451.

²) Ordet *årlig* har i denna och liknande sammanställningar en rent temporal betydelse och hänsyftar icke på någon speciell driftsform för jordbruket.

³) Maal, 226.

svarigheten till den falsterska eller lolländska skyldmarken jord var däremot under de nämnda tidsperioderna hälften av de angivna värdena, d. v. s. 1,2 resp. 1 mk sädesland.

Att sålunda exempelvis på Falster de teoretiska arealerna av markerna skyldjord och sädesland icke ha sammanfallit vid tiden för KVJ, kan vara ägnat att förvåna. Ööverensstämmelsen är emellertid endast skenbar. 1 mk skyldjord omfattade nämligen 288 penningar skyldjord, 1 mk kornland 240 själlandsskåppor kornland. Man uträknar utan svårighet, att under sådana omständigheter 1 penning skyldjord och 1 själlandsskåppa kornland ha varit sammanfallande begrepp.¹ Man behöver således endast hålla sig till de lägre enheterna inom skyld- och utsädes-taxationerna, penningen och skåppan, för att det önskade, enkla och naturliga sambandet skall framkomma. Vid ett senare tillfälle har relationen emellertid också haft betydelse för kornmåtts högre enheter, eftersom man då räknade 288 skåppor på 1 mk korn.

För den fortsatta framställningen finns det särskild anledning påminna om att enligt de gjorda förutsättningarna 1 mk sädesland inom hela det själländska mätområdet, bl. a. således på Falster och Lolland, måste tillerkännas en ideell areal av 40 d.t land under valdemarstiden.

I KVJ redovisas utsädet endast i samband med det förut omtalade området Viskinge på Själland. Källan uppgiver, att i 3 mk 17½ ört skyldjord ha (årligen) såtts 8½ mk 2½ ört annona. Vidare omtalas, att två mindre distrikt, båda upptagna till 16 ört i skyld, ha mottagit resp. 15 öre och 2 mk annona i (årligt) utsäde.² Med tanke på vad tidigare utsagts, måste vi antaga, att annona i alla dessa tre fall har hänsyftat på korn.

Det möter ingen svårighet att räkna ut, att de per mk skyldjord fallande årliga utsädesmängderna ha utgjort 2,31 mk annona för huvudgården samt resp. 2,81 och 3 mk annona för de mindre gårdarna. Den förstnämnda angivelsen stämmer ju utomordent-

¹) De ideella relationerna bliva: 1 den. skyldjord = $\frac{48}{288}$ d.t land = $\frac{1}{6}$ d.t land; 1 själlandsskåppa kornland = $\frac{40}{240}$ d.t land = $\frac{1}{6}$ d.t land.

²) Aakjær, 19.

ligt väl med det teoretiskt beräknade värdet, 2,4 mk korn (1 mk skyldjord motsvarade ju vid detta tillfälle 2,4 mk sädesland; jmf med uttalandet på s. 522). De sistnämnda uppgifterna ligga däremot i klar överkant i förhållande till den ideella normen. Emellertid är det mycket lätt att se, att källans meddelanden giva ett tydligt utslag i riktning mot att marken själländsk skyldjord snarare har motsvarat 2,4 än 2 mk sädesland i det betraktade fallet.

De uppställda teoretiska relationerna ha sålunda tämligen väl låtit sig bekräfta vad beträffar distriktet Viskinge, även om uppgifterna från de båda mindre byarna giva vid handen, att de ur källorna avläsbara, på arealenheterna fallande utsädesmängderna kunna variera inom ganska vida gränser.

Man har diskuterat, om de medeltida utsädesangivelserna ha åsyftat det verkliga eller det absoluta utsädet.¹ I förra fallet kunde man ju vänta sig, att de faktiskt redovisade utsädeskvantiteterna tydligt skulle understiga de teoretiskt beräknade. I det just studerade exemplet har i stället den motsatta tendensen gjort sig märkbar. Härigenom stödjes Aakjærs mening, att de äldre källornas utsädesuppgifter ha refererat till den totala repade arealen av åkern.

Anmärkningsvärt nog synes valdemarstidens utsäde ha fallit ungefär lika tätt som senare tiders. Enligt Lauridsens, av Aakjær korrigerade uppgift såddes år 1896 i 1 d.t land $8\frac{1}{2}$ skäppor korn å $\frac{1}{8}$ d.t eller 1,06 d.t korn.² Detta kommer ju synnerligen nära det tidigare anförda teoretiska resultatet, utsäggande, att det årliga kornutsädet på 1 d.t land var 1 d.t. Men även i fråga om råg erhålles i detta fall en fullt acceptabel överensstämmelse ($7\frac{1}{2}$ skäppor råg eller 0,94 d.t råg på 1 d.t land).

¹) Aakjær inl., 105 ff, och vad ÅB (århusboken) beträffar, Rasmussen I, 127 f; II, 63 f.

²) Lauridsen, not 1 på s. 18; Plov, 265.

Utsäde och sädesland på Jylland. Den sönderjylländska utsädestaxeringen.

Att bestämma storleken av det äldre medeltida sädeslandet på Jylland är förenat med vissa svårigheter, eftersom källorna äro föga meddelsamma vad beträffar denna sak. Men givetvis föreligger intet principiellt hinder för att även inom denna landsdel tillämpa den ovan angivna teoretiska normen. Ty det skulle ju vara högst förvånansvärt, om kornets besåningsförmåga vid en och samma tidpunkt skulle ha bedömts väsentligt annorlunda på Jylland än på öarna. Har kornmarken sålunda vid något tillfälle bevisligen omfattat 32 d.t korn, tilldela vi den motsvarande marken kornland en ideell areal av 32 d.t land o. s. v. Konstaterade avvikelser från regeln få naturligtvis noteras och begrundas. Sambandet motsäges i varje fall icke av det förhållandet, att det normala jylländska reduktionstalet mellan kornmark och kornskäppa synes ha varit 288 såväl vid volymbestämning som vid taxering av jorden efter utsäde.¹ Det i not 2 nedan anförda exemplet är att uppfatta såsom ett undantagsfall med starkt begränsad räckvidd.

För Sønderjylland har Lauridsen påvisat en särskild jordvärdering med anor från år 1267 och med speciell anknytning till trakten kring Løgumkloster. Markens lägsta enhet var här *modius*, skäppa, icke *denarius*, penning. Sammanställningen *in censu* var också i detta sammanhang okänd.² Det är därför tyd-

¹) Se bl. a. Aakjærs sammanställning i Maal, 202.

²) Lauridsen, 14 ff, se speciellt s. 26. Liknande jordmått ha också enligt vittnesbörd från Ribe Oldemoder tillämpats i ribetrakten (Lauridsen, 27; Steenstrup, 252; Plov, 260). Här var 1 mk sädesland = 288 skäppor å teoretiskt $\frac{1}{8}$ d.t land = 36 d.t land, vilket är en i varje avseende normal ansättning (se t. ex. Maal, 205). — Det enda som i sammanhanget kan frappa, är, att den nämnda källan låter ribedistriktets kornmark omfatta endast 240 skäppor, medan den nyss angivna, inom jordmätningen gällande siffran ju var 288 skäppor. På denna punkt synes mig emellertid Rasmussen ha presterat en fullt acceptabel förklaring, varför jag i första hand hänvisar till vad denne förf. uttalat i frågan (I, 116 f). För ytterligare informationer se Maal, 203 f, Rydmått, 54 samt del III av föreliggande skrift.

ligt, att den ifrågavarande företeelsen har varit en utsädestaxation, icke en skyld- eller landgillestaxation.

Då denna sönderjylländska utsädestaxering synes vara den enda från äldre medeltid härrörande, som kan tagas till utgångspunkt för en mera i detalj gående undersökning av det jylländska sädeslandets storlek och egenskaper i övrigt, torde det vara på sin plats att här ägna densamma en jämförelsesvis ingående uppmärksamhet.

Aakjær har menat, att 1 mk sädesland ständigt borde upptagas till 48 d.t land (ideell areal), och stödjer denna sin uppfattning genom att hänvisa till förhållandena inom det ostdanska området, århustrakten och det just omtalade distriktet kring Løgumkloster.¹ Hans slutsatser i det nämnda avseendet verka dock icke fullt övertygande, och under alla omständigheter förefaller det mig som om den harmonisering, han sålunda gör sig till tolk för, borde sättas i fråga. Bl. a. torde det vara svårt att komma ifrån det faktum, att den ideella omfattningen av 1 mk sädesland inom det ostdanska mätområdet har varit 48 d.t land endast under yngre medeltid (se ovan s. 522). Vad de övriga anförda fallen beträffar hyser jag den uppfattningen, att Aakjærs på det stora hela taget synnerligen förtjänstfulla utredning rörande dessa icke i alla sina enskildheter kan accepteras. Det torde därför finnas skäl för att uppiaga det ifrågavarande ämnet till en förnyad granskning. Behandlingen av århusbokens mk sädesland bör emellertid av praktiska hänsyn uppskjutas till ett senare tillfälle (se del III), varför vår närmaste uppgift får bliva att speciellt taga de problem i ögonsikte, som äro förknippade med det nyssnämnda sönderjylländska sädeslandet.

Bland annat i Angel vitsorda källorna förekomsten av en tunna kornland, vars areal uppgick till 44,85 ar, och som uppdelades i 8 skäppor kornland. En angelsk byskäppa (Heidschepel, Heitscheffel) kornland omfattade 6 dylika skäppor och måste således utgöra $\frac{3}{4}$ av tunnan kornland. Arealen av den ifråga-

¹) Aakjær inl, 117, 119, 111; Plov, 261 f; Korntiende I, 451 m. fl. ställen.

varande byskäppan land kan därför fastställas till $\frac{3}{4}$ · 44,85 ar eller 33,635 ar.¹

År 1520 uppmättes ett angelskt bol till 3800 kvadratroder sädesland. Aakjær föreställer sig, att det här har varit fråga om ett normalbol på 3 mkg och låter detta motsvara 24 byskäppor land, eftersom en källa från år 1570 upplyser om att en sönderjylländsk mkg jord har omfattat 8 byskäppor land. Sedan han givit skäl för att lybskt mått har använts vid ytbestämningen, företager han erforderliga sortreduktioner och kommer till slutresultatet, att en angelsk byskäppa land har utgjort 144 angelska kvadratroder eller 33,635 ar sädesland, d. v. s. just den siffra, som ovan angavs.²

Aakjær vänder sig därefter till några sentida källor, som tangera ämnet i fråga. Sålunda framgår det ur en uppgift från år 1685, att 1 ört sönderjylländskt sädesland har ekvivalerat 10 skäppor kornland eller 20 skäppor havreland (schleswigskt mått), och ur utsädesuppgifter från år 1718 är det möjligt att inhämta, att 1 tunna råg eller korn eller 2 tunnor havre ha kunnat sås i 1 örtug land.³ Den förstnämnda notisen vitsordar, att marken sädesland har omfattat 240 skäppor kornland eller 480 skäppor havreland, den sistnämnda, att samma arealenhet har mottagit en årlig utsädesmängd av 24 tunnor råg eller korn eller 48 tunnor havre. Båda meddelandena förefalla att vara av fullt normal beskaffenhet.

Bekant är, att 1 d.t land upptager en yta av 55,16 ar.⁴ Det är ganska lätt att se, att den ovan angivna arealen, 33,635 ar, mycket nära utgör $\frac{3}{5}$ av 1 d.t land. ⁵ Följaktligen skulle en angelsk *byskäppa* land i det allra närmaste motsvara $\frac{3}{5}$ d.t land och en angelsk *skäppa* land sjättedelen härav eller $\frac{1}{10}$ d.t land. Detta sista samband är väl känt av forskningen. 1 mk angelskt

¹) Maal, 226, 227. Nämnda byskäppa har anknutit till settingmättet; jmf med Rymdmått, not 19 på s. 21.

²) Ibidem, 227, 228.

³) Ibidem, 228. Sambandet 1 ört land = 20 skäppor havresäd är känt från Sundeved redan år 1637 (Plov, 260).

⁴) Ibidem, 225.

⁵) $\frac{3}{5}$ av 55,16 ar är 33,096 ar.

havreland, enligt ovan utgörande 480 skäppor land, måste alltså åsättas en ideell areal av $480 \cdot \frac{1}{10}$ d.t land eller 48 d.t land. Detta är just det resultat, till vilket också Aakjærs kalkyler ha fört.

Vid en närmare granskning af Aakjærs uträkningar och de till grund för desamma liggande premisserna är det första, som faller i ögonen, att det omtalade bolet uppvisar en förvånansvärt låg areal, nämligen endast 14,6 d.t land.¹ Men det går ju knappast att betvivla riktigheten av en uppgift, som har hämtats direkt ur källorna.

Likaledes torde man böra acceptera den av Aakjær uträknade storleken, 8 byskäppor land, på en sönderjylländsk mkg jord, även om det måste erkännas, att källmaterialet icke giver något entydigt utslag på denna punkt². Ty Aakjærs värde synes vara det enda, som motsvarar rimliga krav på proportioner, och har därför sannolikheten för sig.

Icke heller synes någon berättigad anmärkning kunna riktas mot Aakjærs uppskattning av den angelska kvadratrodens ytinnehåll, eftersom det ungefärliga värdet är känt och den slutliga bestämningen blir en entydig konsekvens av de förefintliga talsammanhangen.

Av de yngre källornas uppgifter har Aakjær endast utnyttjat den för *havre* gällande (1 ört land = 20 skäppor havreland), och det måste därför vara av intresse att undersöka i vad mån slutsatserna undergå förändring, om kalkylen i stället grundas på den av de båda upplysningarna, som avser sädesslaget *korn* (1 ört land = 10 skäppor kornland). Den märkliga konsekvensen blir då, att den ideella arealen av 1 mk angelskt kornland måste fastställas till endast 24 d.t land.³

Att emellertid 1 mk kornland sålunda skulle upptaga endast en hälften så stor yta som 1 mk havreland, är en slutsats, som

¹) $24 \text{ byskäppor land} = \frac{33,635}{55,16} \cdot 24 \text{ d.t land} = 14,6 \text{ d.t land.}$

²) Uppgifterna 16, 20 och 32 byskäppor land äro också verifierade. Se Aakjær inl., 99.

³) Uträkningarna bliva exakt desamma som i det tidigare behandlade fallet, bortsett från den avgörande omständigheten, att i stället för multiplikationen $480 \cdot \frac{1}{10}$ d.t land = 48 d.t land träder den motsvarande räkningen $240 \cdot \frac{1}{10}$ d.t land = 24 d.t land.

icke kan accepteras. Ty vid den tidpunkt, från vilken de nyssnämnda källuppgifterna härröra, var marklandet en reglerad storhet, som gjorts oberoende av det utsådda sädesslagets art. Aakjær har ju själv i sin förträffliga uppsats *Plov og Havne* med styrka betonat, att jordvärderingsenheten *örtug land* har varit ett fixt arealmått.¹ Detsamma måste då kunna utsägas om örtuglandets multipel, marken sädesland.

Utgångspunkterna ha sålunda tydligen varit felaktiga. Lyckligtvis möter det ingen svårighet att utpeka det misstag, som har begåtts. Aakjær har (och detta säkerligen med rätta) identifierat den äldre utsädestaxeringens byskäppor kornland och havreland, varav alltså skulle följa, att inom denna värdering 1 skäppa kornland och 1 skäppa havreland skulle uppvisa samma areal. Men den nyare uppgiften från år 1685 ställer ju 10 skäppor kornland vid sidan om 20 skäppor havreland. De äldre och de yngre källuppgifterna strida således mot varandra och få därför icke samordnas på sätt som skett.

I själva verket är det lätt att förstå, att den av Aakjær anlitade upplysningen, att 1 ört sönderjylländskt land har omfattat 20 skäppor havreland, icke får föras tillbaka till den tidpunkt, då den omtalade utsädestaxeringen var relativt ny inom den betraktade landsdelen. Ty till grund för uppgiften måste ju ligga, att man har tänkt sig 480 skäppor rymmas i 1 mk havre, och såsom jag har närmare utvecklat i *Rymdmått*, var detta beräkningssätt av tämligen sent datum.² Vi komma snart att erfara, att knappast heller den för korn gällande motsvarande notisen giver ett adekvat uttryck för de förhållanden, som utmärkte den äldre tiden. Vilja vi sålunda bilda oss en föreställning om storleken av det äldsta sönderjylländska marklandet säd, är det därför nödvändigt att helt avstå från att utnyttja de sentida källornas upplysningar.

¹) Naturligtvis finns det två principiellt skilda örtugsland, ett inom utsädesvärderingen och ett inom skyldtaxationen. Här avses det förra. — Aakjær har i det nämnda arbetet reserverat ett helt kapitel (s. 259—267) åt granskningen av den ifrågavarande arealenhetens tvenne former.

²) *Rymdmått*, 49 ff.

Frågan om man i den äldre medeltidens Angel har låtit sädesörtugen omfatta 12 eller 10 skäppor, är icke så lätt att besvara. Det förstnämnda alternativet är emellertid troligast, eftersom det är tydligt, att försåvitt det gäller jordmätningens enheter inom det nämnda området, duodecimalsystemet har spelat en stor roll såsom indelningsgrund. Vi ha sålunda konstaterat, att den angelska byskäppan land har utgjort 144 kvadratroder, och vidare går det att sluta, att det omdiskuterade bolet har omfattat 144 skäppor land. För övrigt kan påminnas om att den normala beräkningsmetoden inom västra Danmark vid detta tillfälle var 288 skäppor säd på 1 mk.¹ Jag giver därför visst företräde åt uppfattningen, att örtugen sönderjylländskt sädesland vid den ifrågavarande tidpunkten har uppdelats i 12 skäppor och marken sädesland sålunda i 288 skäppor.

Den läsare, som med stöd av källuppgiften från år 1685 eller av någon annan anledning hellre vill tänka sig en tiodelning av sädesörtugen, har endast att reducera de arealenheter, som inom kort komma att härledas, i proportionen 10 : 12, d. v. s. 5 : 6.

I detta sammanhang bör särskilt understrykas, att vi icke kunna å priori påräkna, att jordvärderingsenheten byskäppa land skall uppvisa en av det utsådda sädesslagets art oberoende storlek. Att så har kunnat vara fallet beträffande den förutnämnda arealenheten örtug land har sin grund däri, att sädesörtugen har tilldelats olika skäpptal i råg, korn och havre samt att dessa sädesslags besåningsförmågor i det närmaste torde ha varit omvänt proportionella mot skäpptalen. Byskäppan land har emellertid ständigt omfattat 6 skäppor land, och vid fastställandet av denna relation måste helt andra synpunkter än de just anförda ha gjort sig gällande.²

Den dragna slutsatsen kan erhålla en direkt bekräftelse ur källorna. Dessa vitsorda nämligen, att arealerna av tunnorna råg- och kornland *icke* ha sammanfallit, i det den förra enheten

¹) Jmf med Rydmått, 54. Se vidare i föreliggande avhandling not 1 på s. 515 samt en kommande utredning av frågan i del III.

²) Sambandet är i sin upprinnelse av volymometrisk art, i det 1 byskäppa hade samma rymdinnehåll som 6 vanliga skäppor.

har varit $1\frac{1}{2}$ gånger så stor som den senare (67,27 ar resp. 44,85 ar; jmf med not 1 på s. 527). Det motsvarande måste gälla om *byskäpporna* råg- och kornland. Tydligen har man vid detta tillfälle ansett, att rågens besåningsförmåga har varit $1\frac{1}{2}$ gånger så stor som kornets.¹

Trots att något *principiellt* skäl icke kan angivas, som talar för att byskäpporna korn- och havreland skulle upptaga lika stora arealer, synes detta, att döma av Aakjærs undersökningar, likväl ha varit fallet i verkligheten.² Slutsatsen förutsätter, att åt korn och havre har kunnat tillmätas samma besåningsförmåga, vilket icke förefaller omöjligt. Ty visserligen har det varit vanligt, att havrens besåningsförmåga något understigit kornets,³ men eftersom den senare storheten, såsom vi strax skola finna, har uppvisat ett anmärkningsvärt lågt värde i det betraktade fallet, skulle den förra trots allt ha kunnat vara högst normal.

Vi ha tidigare konstaterat, att en angelsk byskäppa kornland har varit mycket nära $\frac{3}{5}$ d.t land. Det teoretiska värdet, svarande mot normal besåningsförmåga hos kornet (1 d.t korn på 1 d.t land), är emellertid $\frac{4}{5}$ d.t land, eftersom den i Angel brukade byskäppan rymde $\frac{4}{5}$ d.t.⁴ Kornets besåningsförmåga kan därför vid det betraktade tillfället anses ha utgjort vidpass $\frac{3}{4}$ av den normala, ett resultat, som stödjer den ovan dragna slutsatsen.

Vi skola nu göra ett försök att härleda de sönderjylländska

¹ Detta i motsats till vad som måste ha gällt vid det 18:e århundradets begynnelse (jmf med notisen från år 1718). — Till grund för alla jämförelser mellan besåningsförmågor lägga vi volymen, icke vikten.

² Maal, 227.

³ År 1896 var det genomsnittliga utsädet på 1 d.t land $8\frac{1}{2}$ skäppor korn eller $11\frac{1}{2}$ skäppor havre (Plov, 265). Jmf vidare med not 2 på s. 533.

⁴ Rymdmått, not 19 på s. 21. — Genom att andraga den ideella relationen 1 d.t korn på 1 d.t land framhäva vi mycket tydligt det sönderjylländska kornlandets undantagskaraktär. Fallet belyser den arbetsmetod, som införandet av de ideella värdena möjliggör. Dessa värden kunna förliknas vid känsliga barometrar, som omedelbart inregistrera alla från de normala förhållandena avvikande företeelser.

sådeslandens teoretiska storlek, för vilket ändamål vi vilja taga i anspråk en av deras naturliga enheter, byskäppan kornland. Eftersom denna sistnämnda omfattade 6 skäppor land, marken korn- eller havreland av allt att döma 288 skäppor land, blir den beräknade ideella arealen av marklandet korn eller havre 48 byskäppor land. Det tidigare omtalade bolet skulle alltså ha varit ett halvt mk korn- eller havreland.

Den ytterligare konsekvensen blir, att ett sönderjylländskt mk rågländ måste tillerkännas en teoretisk storlek av 72 byskäppor kornland, d. v. s. $1\frac{1}{2}$ gånger den nyssnämnda arealen.

Uttryckta i senare danska tunnland bliva de motsvarande ytangivelserna 29,3 d.t land för 1 mk korn- eller havreland samt 43,9 d.t land för 1 mk rågländ.¹

Vi gå nu över till att betrakta de sentida källnotiserna. Om kornets besåningsförmåga har varit normal, och om 10 skäppor ha räknats på kornörtugen, skall 1 mk sådesland inom settingskäppans område uppvisa en ideell areal av 32 d.t land och kräva ett teoretiskt årligt utsäde av 32 d.t korn.² Men den förutnämnda källuppgiften från år 1718 räknar endast med en utsädesmängd av 24 d.t korn per mk land och år. Detta visar (förutsatt, att det har varit fråga om det absoluta utsädet, och i den mån det nämnda meddelandet kan tänkas giva uttryck för en mera allmän tendens), att kornets besåningsförmåga vid det betraktade tillfället har varit relativt hög, eller också, att det ifrågakvarande marklandet har uppvisat en lägre areal än den teoretiskt beräkningsbara, som var 32 d.t land.

Tydligt är emellertid, att under alla omständigheter havren måste ha tillerkänts en anmärkningsvärt låg besåningsförmåga vid den betraktade tidpunkten, d. v. s. omkring år 1700. Ty de anförda notiserna vittna ju samstämmigt om att från utsädesynpunkt 1 d.t korn hade sin motsvarighet i 2 d.t havre. Måhända kan i denna omständighet sökas förklaringen till ett uttalande av N. Oest, vilket visserligen härrör från året 1765? Denne forskare menar nämligen, att i en sönderjylländsk skäppa

¹ Reduktionsfaktorn är $\frac{23,625}{55,16}$.

² 240 settingskäppor à $\frac{2}{15}$ d.t = 32 d.t.

havreländ borde kunna sås mera än 1 skäppa havre, snarare $1\frac{1}{2}$ skäppa.¹ Från de av oss valda utgångspunkterna förefaller det emellertid som om 1 skäppa havre skulle ha varit en tämligen väl avpassad utsädesmängd för en dylik skäppa havreländ.² Men Oest har väl från sin tids sätt att se på saken tillmätt åt havren en väsentligt lägre besåningsförmåga än den, som för oss måste framstå såsom den normala.

Den gjorda undersökningen har icke förmått bekräfta det av Aakjær framförda påståendet, att det sönderjylländska marklandet säd har uppvisat en ideell areal av 48 d.t land. Endast för havreländet skulle detta kunna vara möjligt, och endast om därjämte två förutsättningar samtidigt äro för handen, nämligen att havremarken inom jordmättet har omfattat 480 skäppor samt att besåningsförmågorna hos korn och havre ha varit lika stora. Men dessa båda villkor kunna icke förenas, eftersom den anförda beräkningsgrunden, 480 skäppor på 1 mk havre, utan allt tvivel har utarbetats med tanke på att havrens besåningsförmåga skulle vara väsentligt lägre än kornets. Det förefaller mig därför vara uppenbart, att det sönderjylländska marklandet säd icke vid något tillfälle har framvisat den av Aakjær önskade ideella arealen, 48 d.t land.

Skyldskäppa och skatteplog.

Den rätta tidpunkten torde nu vara inne för att yttra några ord om *debitus modius*, skyldskäppan på Falster. Denna omnämnes i KVJ:s falsterlista i samband med byarna Fiskebæk och Gedesby.³ I Rymdmått har jag lyckats påvisa, att skyldskäppans volym har utgjort $\frac{2}{3}$ av den normala skäppans, själändsskäppans. Och då denna sistnämnda rymde $\frac{1}{6}$ d.t, är det

¹ Aakjær inl., 117; Plov, 261.

² Ur uppgifterna från år 1896 kan inhämtas, att det genomsnittliga havreutsädet på 1 d.t land var 1,44 d.t. Normen 1 settingskäppa havre på 1 skäppa sönderjylländskt havreländ betyder, att 1 d.t land har tagit ett årligt utsäde av 1,31 d.t havre, och denna siffra avviker som synes icke så mycket från den för år 1896 gällande.

³ Aakjær, 47.

lätt att inse, att skyldskäppan måste ha omfattat $\frac{1}{9}$ d.t. Detta resultat är mycket starkt grundat.¹

Jag erinrar om att den falsterska skyldmarken jord vid tiden för KVJ har teoretiskt omfattat 48 d.t land, men vid något tillfälle dessförrinnan 32 d.t land.² Vid den förstnämnda tidpunkten har 1 mk sädesland på Falster krävt ett beräknat årligt utsäde av 40 d.t korn och uppvisat den ideella arealen 40 d.t land (s. 521 f). Detta motsvarar normen 1 d.t korn per 1 d.t land och år, ett samband, som åtminstone vad beträffar valdemarstiden, synes mig ha haft en hög grad av giltighet (s. 522). Vi ha också kommit till slutsatsen, att de förefintliga grundheterna inom utsädes- och skyldtaxationerna, själlandsskäppan kornland resp. penningen skyldjord, ha varit identiska begrepp inom den betraktade landsdelen (s. 523).

Vid den tidpunkt, då skyldmarken jord på Falster hade den teoretiska arealen 32 d.t land, måste antagas, att settingskäppan har varit gångbar på öarna.³ Marken kornland bör vid detta tillfälle ha teoretiskt omfattat 240 settingskäppor å $\frac{2}{15}$ d.t land eller 32 d.t land. Vid tiden för den äldre taxationen torde alltså markerna kornland och skyldjord ha uppvisat den gemensamma ideella arealen 32 d.t land.

Skyldmarkens normala omfattning var under valdemarstiden 288 skyldpenningar. Därest denna indelningsgrund, vilket förefaller sannolikt, har haft giltighet även under den föregående tidsperioden, skulle alltså den äldre taxeringens penning skyldjord ha teoretiskt motsvarat $\frac{32}{288}$ d.t land eller $\frac{1}{9}$ d.t land. Detta resultat bör givetvis ses i ljuset av det faktum, att, såsom vi nyss erforo, skyldskäppan rymde $\frac{1}{9}$ d.t korn. Enligt den anförda ideella principen om sambandet mellan utsädesmängd och utsädesareal skulle följaktligen 1 skyldpenning jord just påfordra 1 skyldskäppa korn i årligt utsäde. Eller med andra ord: *penningen skyldjord* och *skyldskäppan kornland* skulle från teoretisk synpunkt ha varit sammanfallande storheter. Mot-

¹ Rymdmått, 37 f.

² Aakjær inl., 94 f; Guldvärdering I, 436.

³ Guldvärdering I, 436.

svarande relation hade ju också giltighet vid tiden för KVJ, endast med den skillnaden, att skyldskäppan vid detta tillfälle var ersatt med själlandsskäppan.

Skyldskäppan tillhör alltså den äldre taxeringen, själlandskäppan den nyare. Från denna synpunkt borde ju skyldskäppan icke alls ha omnämnts i KVJ. Men av en eller annan anledning ha tydligen spår av den gamla värderingsprincipen dröjt sig kvar i de av falsterlistans uppgifter, som beröra de båda omdebatterade byarna, Fiskebæk och Gedesby.

I Rymdmått har jag påvisat, att skyldskäppan tagits i bruk vid uppmätningen av sådan spannmål (korn), som i huvudstycket har tilldelats benämningen »Gedesbys skyld».¹ Man kan därför svårligen tänka sig något annat än att skyldskäppan i detta sammanhang har gjort tjänst såsom en landgilleskäppa.²

Frågan om den falsterska skyldskäppan från början har varit en utsädes- eller landgilleskäppa är ytterst vanskelig att besvara, och överhuvudtaget är det med tanke på de äldsta källornas beskaffenhet i de flesta fall uteslutet att lägga genetiska synpunkter på ett sådant problem som det förevarande. Lika lätt som det i det betraktade fallet är att iakttaga de förefintliga sambandsrelationerna, lika svårt är det att insätta dem i en riktig tidsföljd och i ett riktigt orsakssammanhang. Jag lämnar därför den framställda frågan helt obesvarad och likaså den därmed närbesläktade, vilken av de båda likastora enheterna, skyldskäppan kornland eller den äldre taxeringens penning skyldjord, som har varit den ursprungligaste och sålunda kan tänkas ha givit upphov till den andra.

En jordvärderingsenhet, som vi endast mera flyktigt ha berört i det föregående, är *skatteplojen*. Att densamma har haft

¹ Aakjær, 16, 47; Rymdmått, 26 f.

² Erslev, 23 (med not 1), 309; Rymdmått, 39. — Att den (reella eller skenbara) avkortning av utskylderna, som skyldskäppan synes medföra, har haft någonting att skaffa med tremarksregeln, är endast troligt under den förutsättningen, att nämnda regel varit mera bokstavstroget tillämpad under den äldre perioden än under valdemarstiden. Vid detta senare tillfälle var nämligen det teoretiska förhållandet mellan statsskatt och totalavgift på öarna icke 2 : 3 utan 2 : 3,2 (Guldvärdering I, 419 f).

en stark anknytning till utsädestaxeringen förefaller sannolikt, och det torde därför icke vara oberättigat att i det föreliggande sammanhanget upptaga plogens problem till en något mera ingående behandling än vad tidigare har varit möjligt.

Rhamm har givit skäl för att ett plogland på öarna skulle i princip ha motsvarat 1 mk sädesland, och Aakjær har med skärpa understrukt denna uppfattning. Han menar, att den ideella arealen av ett ostdanskt plogland skulle vara 48 d.t land. Sedan är det en annan sak, att redan vid tiden för KVJ plogland och sädesland hade dragit sig något ifrån varandra, så att den teoretiska överensstämmelsen icke alltid var tillfinnandes.¹

På grund av det alltmera framträngande trevågsbruket och andra liknande omständigheter låg icke varje år hela den taxerade jorden under plog. Plogens verkliga kapacitet måste därför något nedskrivs i förhållande till det sagda, och den mot en plog svarande effektiva åkerarealen torde grovt kunna uppskattas till 32 d.t land, d. v. s. $\frac{2}{3}$ av det angivna beloppet, 48 d.t land.

Den ideella arealen av 1 mk sädesland på öarna var under den yngre medeltiden 48 d.t land men under valdemarstiden endast 40 d.t land. Och vid ett tidigare tillfälle torde den ifrågavarande siffran ha varit ännu lägre, nämligen 32 d.t land.²

Erslev har föreställt sig, att det jylländska ploglandet närmast skulle ha korresponderat mot 3 mkg jord enligt jydska lagen.³ En sådan mening kan emellertid knappast försvaras, eftersom det sistnämnda områdets ideella omfattning är icke mindre än 96 d.t land.⁴ Snarare skulle man med hänsyn till de uppskattningar, vi ovan gjorde, vilja tänka sig, att den jydska lagens plogland skulle uppvisa ett värde, som låge mera i närheten av 1 mkg jord eller ideellt 32 d.t land.

Vid den tidigare utförda ingående penetrationen av den jyd-

¹ Rhamm, 366 f, 375; Aakjær inl., 96, 115 ff, se speciellt s. 120; kom., 452 ff; Plov, 279 ff; Maal, 232 f.

² Se ovan s. 534 samt Guldvärdering I, 436.

³ Erslev, 50.

⁴ Guldvärdering I, not 1 på s. 427.

ska lagens ledningsbestämmelser kommo vi till slutsatsen, att dessa framträdde konsekventast, om 1 plogs ärja tilldelades samma ideella areal som 1 mkg jord, d. v. s. 32 d.t land.¹ Då denna åsikt låter sig väl förena med de just framförda synpunkterna, är det mycket som tyder på att den skulle kunna vara riktig.

Föreställningen om att 1 plogs ärja skulle ha omfattat 3 mkg jord enligt jydskan ingår såsom ett led i Erslevs teori om »full egendom».² Denna uppfattning är emellertid otillräckligt grundad, eftersom det icke finns någon möjlighet att identifiera *alla* storheterna bol, mk skyld, mk sädesland, hafn, plog och fullt landvärn med varandra.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att närmare studera ett i KVJ förefintligt samband mellan plogland och skyldjord på Falster. Falsterlistan uppför c:a 620 mk skyldjord³ och ploglistans falsterdel i KVJ 430 plogar.⁴ Om dessa uppgifter sammanställas, blir resultatet, att det ifrågavarande ploglandet i medeltal kommer att omfatta 69 d.t land, vilket skulle motsvara 2,16 mkg jord enligt jydskan.⁵

Att det falsterska ploglandet vid tiden för KVJ skulle ha utgjort genomsnittligt 69 d.t land, är emellertid föga troligt. Vid denna tidiga tidpunkt bör väl om någonsin Aakjærs identifikation av plogland och mk sädesland ha giltighet. Jag håller därför för sannolikt, att man vid den gjorda jämförelsen har utgått från oriktiga förutsättningar.

Det är mycket tydligt, att falsterlistans uppmärksamhet är speciellt vänd mot den skyldjord, som har tillhört konungen och hans män.⁶ Man kan då fråga sig, varför ploglistans intresse

¹ Guldvärdering I, 410.

² Erslev, 43 f, 49 f, 127 f, 143.

³ Ibidem, 297. Primäruppgiften är 4954 öre.

⁴ Aakjær, 82.

⁵ Bolin utför denna beräkning i *Ledung*, 114, not 3, men kommer till ett dubbelt så högt värde som det ovan angivna, eftersom han har förbiset, att den falsterska skyldmarken jord blott är hälften så stor som den själländska och således bör likställas, icke med 3 mkg jord enligt jydskan utan i stället med 1½ mkg jord.

⁶ Aakjær, 41 ff.

skulle ha haft en helt annan inriktning och varför denna källa således skulle ha redovisat *samtliga* plogar på den nämnda ön. Vore det icke naturligare, om båda källorna hade riktat blicken just mot den jord, som har varit konungens och herrarnas egendom? Den jord, som i falsterlistans överskrift har erhållit beteckningen »quaedam pars Falstrie.»¹

Det möter ingen större svårighet att räkna ut, att den skyldjord på Falster, som ägts av konungen eller dennes män, har omfattat c:a 350 mk. Siffran kan icke exakt fixeras, emedan några behövlige uppgifter saknas, men det riktiga värdet kan icke ha legat långt ifrån det nu angivna beloppet. Ur Erslevs sammanställning på s. 292—295 framgår f. ö., att nämnda skyldjord har av honom upptagits till 2803⁵/₆ öre, vilket uträknas till 350,5 mk.

Vi föreställa oss i enlighet med det sagda, att ploglistans 430 plogar för Falster ha haft sin direkta motsvarighet i dessa falsterlistans c:a 350 mk skyldjord. Enär den ideella omfattningen av en falstersk mk skyldjord är 48 d.t land, skulle alltså de 430 plogarna ha korresponderat mot 350 · 48 d.t land eller 16800 d.t land. En division utvisar (16800:430), att det ifrågavarande ploglandets genomsnittliga areal blir 39,1 d.t land, vilket som synes kommer mycket nära den jämna siffran 40 d.t land. Men 40 d.t land är ju just det teoretiska värdet för valdemarstidens sädesland eller plogland på öarna (se ovan s. 536). Ur själva det erhållna facit, framvisande det från helt andra utgångspunkter härledda idealvärdet, kunna vi alltså hämta ett indirekt stöd för riktigheten av den till grund för resultatet lagda hypotesen.

Aakjærs åsikt, att plogland och mk sädesland skulle ha

¹ Aakjær, 41. Redan Erslev har uppmärksammat, att antagandet om att de i KVJ refererade plogtalen för Själland-Mön och för Lolland-Falster skulle giva ett direkt uttryck för de odlade arealernas storlek inom dessa båda områden, leder till ett mindre troligt resultat. Han konstaterar, att Själlands plogtal är för högt för att en acceptabel proportion skall framkomma (Erslev, 127, 128). Saken kan givetvis också uttryckas så, att det av källan angivna plogtalet för Lolland-Falster är för lågt. Genom det nya sättet att se på problemet elimineras den nämnda olägenheten helt vad beträffar landsdelen Falster.

sammanfallit under valdemarstiden, har sålunda kunnat erhålla en förvånande god bekräftelse i KVJ. Vi ha därför all anledning tro, att den nämnda principen skall leda oss i rätt riktning, när det gäller att uppskatta storleken av ett plogland på Jylland vid tiden för den jydskas lagen.

De avgifter, som förutsättas i nämnda lag, ha bevisligen refererat till jyllandsvikten,¹ och då denna enligt formeln på s. 20 i Rydmått har sin naturliga motpol i settingskäppan, måste vi utgå ifrån att denna skäppa har legat till grund för bestämningen av det ifrågavarande jylländska sädeslandets storlek. Settingområdets ideella värde för 1 mk sädesland (kornland) är 32 resp. 38,4 d.t land, beroende på om man har låtit kornmarken omfatta 240 eller 288 skäppor.² Det sistnämnda alternativet är emellertid med hänsyn till vad som uttalades i not 1 på s. 515 det vida troligaste. Ty att kornmarkens skäpptal vid något tillfälle skulle varit lägre än den motsvarande rågmarkens, kan icke stödjas genom något som helst exempel. Den jydskas lagens plogland, »full plogs ärja», sannolikt motsvarande ett jylländskt mk sädesland, borde således ha uppvisat den ideella arealen 38,4 d.t land, vilket i jydskas lagens mening skulle ekvivalera 1,2 mkg jord (enligt normen 1 mkg jord = ideellt 32 d.t land).

Full plogs ärja skulle sålunda från principiell synpunkt ha omfattat något mera än 1 mkg jord enligt jydskas lagen. Möjligen har emellertid det nämnda begreppet haft sin direkta motsvarighet i just 1 (ny) mkg jord, eftersom den jydskas lagens ledningsföreskrifter särskilt tyckas utpeka denna siffra såsom den rätta.³

¹ Guldvärdering I, not 2 på s. 445.

² 240 settingskäppor à $\frac{2}{15}$ d.t = 32 d.t; 288 skäppor à $\frac{2}{15}$ d.t = 38,4 d.t. Se t. ex. Rydmått, 99, tab. 9.

³ Se Guldvärdering I, 410. — Det är ju ingalunda säkert, att sambandet mellan plogland och sädesland har varit så fixerat, att dessa båda begrepp skola uppfattas såsom helt och hållet sammanfallande storheter. Under de föreliggande omständigheterna vågar jag emellertid icke, trots jydskas lagens vittnesbörd, bestämt påstå, att det jylländska ploglandet har varit *precis* lika stort som 1 mkg jord enligt denna lag; att de båda ifrågavarande områdenas arealer måste ha legat mycket nära varandra, torde dock vara en ofrånkomlig slutsats.

Av intresse är att i sammanhanget meddela, att de av Aakjær i Maal, 233 anförda genomsnittsarealerna för 1 plogs jord åren 1567 och 1682 i övervägande antalet fall ligga mycket nära 32 d.t land; endast för Jylland en obetydlighet högre, nämligen 35,3 d.t land. Den av nämnde forskare vid upprepade tillfällen verifierade ytan 48 d.t land har således icke ensamrätt i källorna.
